

dissent. Sic ab invicem disceditur, tantum per A nem ejus, ne perliceretur, modis omnibus disturbare quærebant. Ottonem ergo ducem solum sibi loqui rogabant, multisque pollicitationibus ei, ut in electione vacillaret, persuadebant; non tamen, ut certum quid eis promitteret, efficere poterant. Sic eo dubitante magnaque parte ejus dubitationi consentiente, tota præterit æstas, et pene totam Saxoniam commoverat ejus instabilitas. In Novembre vero mense iterum vocatus ab illis ad soliloquium, cum jam totus esset inclinatus ad nostrorum partes hostium, Dei misericordia faciente, ne tot suos labores, quos pro patria toleraverat, in ultimis temporibus perderet, equus cui sedebat ⁶¹⁶ in plano campo cecidit, ipsique sessori crus unum ita contrivit, ut fere integro mense nisi portatus ire non posset. Igitur ad se, gratia Dei movente, reversus, se peccasse et divina pietate correptum esse intellexit. Missis itaque legationibus diversis, et hostibus renuntiavit, et civibus suis se semper fore fidelem et concordem fideliter repromisit. Unde principes Saxonie valde lætati, regem suum Herimannum cum magno tripudio Goslarie susceperunt, paucis diebus ante natale Domini. In natali vero sancti Stephani ⁶¹⁷ protomartyris a Sigefrido, Moguntinae sedis archiepiscopo, in regem venerabiliter est unctus, cum jam 1082us annus Incarnationis Dominice fuisset inceptus ⁶¹⁸.

129. Henricus igitur intraute Martio intravit Italiam, seminaturus et ibi, sicut pridem in Theutonica fecerat terra, discordiam, quo nullam regni sui partem placatam dimitteret, atque ⁶¹³ civilium belorum venenis pacis quietem non corrumpere.

130. Principes vero Saxonie cunctis gentibus Theutonice lingue, non minus inimicis ⁶¹⁴ quam amicis, legatos miserunt, rogantes ut, Henrico filioque ejus excepto, quemlibet alium rectorem eligerent; se ei, quicumque esset, fideliter servituros pollicentes; quatenus omnia regni membra, sicut olim fuerant, in unum sub uno rege convenirent. Mense autem Junio, exercitu collecto, perrexerunt in orientalem Franciam, et prædis vel incendiis eam vastando, multas quas sibi fecerant injurias vindicaverunt. Nam flamma latum facientes iter, venerunt non longe a Babenberg, ibique Suevos veteres amicos habentes obvios ⁶¹⁵, de communi negotio regis constituendi communi consilio tractaverunt, et post multos tractatus, ut Herimannum ⁶¹⁶ regem eligerent, unanimiter omnes consenserunt.

131. Sed cum Saxones domum læti gloriosique redissent, nullumque dubium de recipiendo rege tinerent, principes adversæ partis, artis antiquæ non obliti, quia electum regem valde timebant, electio-

neque quærebant. Ottonem ergo ducem solum sibi loqui rogabant, multisque pollicitationibus ei, ut in electione vacillaret, persuadebant; non tamen, ut certum quid eis promitteret, efficere poterant. Sic eo dubitante magnaque parte ejus dubitationi consentiente, tota præterit æstas, et pene totam Saxoniam commoverat ejus instabilitas. In Novembre vero mense iterum vocatus ab illis ad soliloquium, cum jam totus esset inclinatus ad nostrorum partes hostium, Dei misericordia faciente, ne tot suos labores, quos pro patria toleraverat, in ultimis temporibus perderet, equus cui sedebat ⁶¹⁶ in plano campo cecidit, ipsique sessori crus unum ita contrivit, ut fere integro mense nisi portatus ire non posset. Igitur ad se, gratia Dei movente, reversus, se peccasse et divina pietate correptum esse intellexit. Missis itaque legationibus diversis, et hostibus renuntiavit, et civibus suis se semper fore fidelem et concordem fideliter repromisit. Unde principes Saxonie valde lætati, regem suum Herimannum cum magno tripudio Goslarie susceperunt, paucis diebus ante natale Domini. In natali vero sancti Stephani ⁶¹⁷ protomartyris a Sigefrido, Moguntinae sedis archiepiscopo, in regem venerabiliter est unctus, cum jam 1082us annus Incarnationis Dominice fuisset inceptus ⁶¹⁸.

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹³ ubi 1^b. ⁶¹⁴ a. q. i. i. ⁶¹⁵ deest. 1. ⁶¹⁶ hermannum 1. constant. ⁶¹⁷ insidebat 2. ⁶¹⁸ steffani 1
⁶¹⁸ inceptus. Et tantum de bello Saxonico et Henrico quarto ex chronica et historia ista 1

CIRCA ANNUM DOMINI MLXXX.

TOMELLUS

MONACHUS HASNONIENSIS

HISTORIA

HASNONIENSIS MONASTERII

AUCTORE TOMELLO

BALDUINI, COGNOMENTO MONTANI, FLANDRIÆ ET HANNONIÆ COMITIS, SECRETARIO.

(D. MARTEN., *Thesaur. Anecd.*, tom. III, pag. 777, ex ms. Hasnoniensis.)

ADMONITIO PRÆVIA.

Historia foundationis Hasnoniensis monasterii, ordinis S. Benedicti, in pago Ostravanto ad Scarpam Slavium in diocesi Atrebatensi, auctorem habet Tomellum monachum, Balduini comitis, cognomento Montani, secretarium, scriptorem gravem, qui nihil solido fundamento non subnixum scriptis mandavit. Et certe primordia monasterii, quod ab initio duplex exstitit, virorum et feminarum, quibus primi præfue-

runt Joannes et Eulasia fundatores, ex ipsis purissimis hausit fontibus, ex archivis nimirum monasterii, uti ipse testatur non uno in loco. Nam capite primo sic loquitur : *Non habebit his in scriptis me auctorem quodlibet scriptum fallaciter fictum, quia quidquid dixerō, ex archivis ejusdem monasterii comprobare promptum habeo.* Et capite 3, relaturus seriem abbatum et abbatissarum, *Fuit ut omnem, inquit, rectorum ejusdem loci lector inveniat successionem, hanc ab archivis sumptam legat descriptionem, quam deinde subjungit capite 4.* Restaurationem vero monasterii qualem ipse viderit retulit, utpote testis oculatus; nam et Balduini fundatoris secretarius exstiterat, et opus suum Rodlando primo abbati nuncupavit; quo defuncto historiae caput 17 addidit *De bonæ memoriæ abbate Rollando ac de morum ejus probitate.* Porro similitudine nominum allucinatus est Andreas Vallerius in Bibliotheca Belgica, ubi de Tomello nostro hæc habet : *Thomellus Elnonensis monachus ad S. Amandum claruit anno 1070. Scripsit jussu B. Rolandi abbatis sui de fundatione cœnobii Elnonensis, reparatione ac dedicatione, et de moribus Balduini comitis ejusdem reparatoris.* Nam nullum habemus Elnonensem S. Amandi abbatem Rollandum nomine, bene autem Hasnoniensem; neque Elnonensis etiam monachus exstitit Tomellus, sed Hasnoniensis; sed nec quæ de monasterii sui fundatione, reparatione ac dedicatione, ac de moribus Balduini comitis scripto commendavit, Elnonensi cœnobio conveniunt, sed Hasnoniensi. Hanc vero Historiam descripsimus ex ms. codice Hasnoniensi, annunte reverendissimo et amplissimo ejusdem loci abbate, a quo etiam mutuo habuimus chartarium dominorum de Avenis, ex quo multa ad historiam Belgicam pertinentia excerpimus in tomo I nostrorum contenta.

DE FUNDATIONE HASNONIENSIS CŒNOBII.

INCIPIT PROLOGUS TOMELLI

De fundatione Hasnoniensis cœnobii, ad Rollandum abbatem primum post restaurationem.

Licet divitias hujus sæculi prima mortales putent, divitiæ tamen salutis sapientia et scientia ac timor Domini ipse est thesaurus ejus. Quem se thesaurum in vasis fictilibus habere Apostolus gloriatur, quia conservata in humili corde sapientia, omni principum hujus sæculi major est potentia. Hanc, venerande Pater Rollande, posthabitis sapientibus et conquistatoribus hujus mundi, in te amplector et veneror, cujus senectus venerabilis et diuturna, non annorum numero computata, sed omnium virtutum faciliis ornata; cujus imperio parere est imperium parare, tibi que humiliter subesse est non sine gloria præesse. Unde animum induxi quidquid imperaveris, ac si divinitus imperetur obaudire, et ad nutum tui totis animi et corporis passibus ire. Novi enim te matre virtutum omne quod agis temperare, ut et sit quod fortes cupiant et infirmi non refugiant. Exigis a me antiquam Hasnoniensis cœnobii constructionem novo stylo cudere passimque in archivis divisam in unum volumen colligere, quantumque divæ memoriæ marchio Balduinus beneficium eidem loco nostra ætate indulserit, subscribere Jubenti quippe tanto viro obaudire constat, ut dixi, gloriosum, sed imparem operi manum ponere non modice laboriosum. Sed me sub fasce gradientem baculus tuæ sustentabit sanctitatis; cumque extremam operi manum dederō, tui sit muneris, si placeo, dum unum auctoritate probes, alterum oratione roboret. Succurrunt et labori meo orationes fratrum Hasnoniensium sub cura tua in castris Christi arma justitiæ gerentium: quibus in ore nunquam dormitat oratio, in corde dilectio, in virtute nunquam languescit operatio. Quibus caudam hostiæ in sacrificio, et cum Joseph talarem tunicam, hoc est opus bonum usque ad consummationem et votis exopto, et precibus exoro.

CAPUT PRIMUM.

De Joanne viro illustri ejusque sorore Eulasia primis fundatoribus.

Dicturus fundationem Hasnoniensis loci, res postulat temporibus et personis, loco ac commodis uti; id enim grammaticis cum oratoribus commune est locum, tempus, personam in cunctis attendere negotiis. Locum, inquam, qui fundatus; tempus, quantum fundatus; personas, quibus constat fundatus. Et primum os in laudem fundatoris præfati loci aperiam; deinde qualiter eisdem sit fundatoribus constructus, quod potero referam. Non habebit his in scriptis me auctorem quodlibet scriptum fallaciter fictum, quia quidquid dixerō ex archivis ejusdem monasterii comprobare promptum habeo. Habebat B Ecclesia pretiosum Dominici diadematis lapidem, Joannem scilicet genere et virtute illustrem perfectissimum laicum, perfectis etiam laicis imitabilem; perfectissimum, inquam, quia Dominicæ voci paruit dicenti: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni ad me.* Quod tali affectu effectui mancipavit, ut in consequentibus palam constabit. Habuit sane in consortium suæ probitatis sororem carne et spiritu non inferioris bonitatis, nomine Eulasia; sed quibus parentibus originem duxerint et quas personas germanitatis vinculo habuerint, qualiterque per eos exordium Hasnoniense cœnobium cœperit, facile agnitu in subsequentibus erit.

CAPUT II.

De cœnobii Hasnoniensis constructione, ejusdemque sacrosancta dedicatione.

Erat præfato Joanni sicut egregia stirpis claritudo, ita et magna patrimonii amplitudo, qui Christum in terris subscribere decrevit hæredem, ut se Christo in cœlis faceret cohæredem, et funiculos hæreditatis terrenæ in temporalibus angustans ac in cœlestibus præclare dilatans, illud cum Psalmista dicere posset: *Funes ceciderunt mihi in præclaris; etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Fuera tunc Hasnonium ampli patrimonii ejus quædam portio futura non postmultum per eundem illustrem virum ser-

vorum Dei mansio; quæ in pago Austrebanto Scarbin adjacet fluvio, in qua, ut cœnobium Deo consterneret, sibi sororique suæ Eulaliæ jam memoratæ convenit, et tantæ devotionis affectum effectus sequitur, tandemque, Deo cooperante, perficitur. Cœptum est autem hoc opus anno humanati Verbi sexcentesimo septuagesimo, Theoderici regis filii Clodovei regis et Bathildis reginæ anno iv. Cumque architector extremam operi manum dedisset, evocato venerando Cameracensis Ecclesiæ antistite Vindiciano, Deo sanctoque Petro idem locus attitulatur pridie Kalendas Maii. Tum sancta Sion Sponso suo juncta, filios sanctæ dilectionis peperit, per quos odorem virtutum late respersit, ita ut exultans dicere posset: *Cum esset Rex in accubitu suo, ardus mea dedit odorem.*

CAPUT III.

De illustribus ejusdem cœnobii fundatoribus ac rectoribus.

Ad Joannem virum venerabilem redeat oratio, qui causa et principium huic fuerat cœnobio, et præmissis effectum daturus; quibus is parentibus originem duxerit, quosque germanos vel germanas habuerit, scriptis signabo. Hic Autbaldo patre et Grimoara matre ortus, germanos habuit Aldonem, Ausgangum, Adalbodum, Adalardum; germanas vero Eulaliam, Bertrudem et Adalunaram. Habuere hi avunculum, nomine et merito Deodatum. Hique viri et feminæ misericordiæ, quorum justitiæ oblivionem non acceperunt, Spiritus sancti fervore concepto pepererunt virtutem, per quam facultatibus propriis se spoliaverunt locumque hunc egregie ditaverunt. Quorum primus Joannes cum Eulalia sorore sua locum hunc construens honorifice rexit, sanctisque tam rerum suarum quam virtutum proventibus in altum erexit. Cui frater Aldo succedens, relictis rebus conjugueque OEdila, deposita coma capitis, castris se Christi militem eodem in loco ascripsit; qui sicut virtutum ascensus in corde suo disposuit, ita per ecclesiasticos gradus ascendens, presbyterii honorem obtinuit, quem sanctis actibus usque ad consummationem vitæ decorabilem reddidit. Et ut omnem rectorum ejusdem loci lector inveniat successionem, hanc ab archivis sumptam legat descriptionem.

CAPUT IV.

Commemoratio rectorum hujus loci.

Joannes abba et Eulalia soror ejus tenuerunt regimen Hasnoniense cœnobii annis xvii.

Aldo presbyter, frater prædicti Joannis, annis xl. At Bertradis, soror ejus, cum eo annis xx. Sigebolda, soror præfati Aldonis, tenuit cum eo regimen annis viii, et post ejus decessum iv. Adalunaria, item soror dicti Aldonis, annis x.

Savericus annis xxxi. Gandra, filia prædicti Saverici, annis xii.

Geroldus annis vi.

Rotfridus annis xxvi.

Martina annis xiii.

Waltoarius anno i et semis

Alpaidis anno uno.

Amadeus annis duobus et semis.

Adalulfus annis vii et semis.

Algnitrudis annis x.

Ermentrudis imperatrix et regina cum filia item Ermentrude annis ix.

Colliguntur in summa anni centum nonaginta quatuor. His rectoribus multa per tempora locus hic in dies processit, et adusque ultima Caroli Calvi tempora rigidi servator honesti permansit. Nec lectorem moveat utriusque sexus personas eidem loco præfuisse, geminam quippe in duobus monasteriis monachorum ac sanctimonialium catervam constat fuisse. Cujus rei fidem huic collatione similium testimonio veterum facile fieri constat. Et major quippe eo loci divina gratia fuerat, quod Dei in utriusque sexus ore gloria sonuerat.

CAPUT V.

Quod Ermentrudis reginæ petitio eundem locum Caroli Calvi munificaverit beneficio.

Præfata namque Ermentrudis nobilitatis titulo egregie pollebat, quem meritis et sapientia egregiis decorabilem reddebat adeo ut in fascibus imperii hunc mirareris. Nec magni habuit sine humilitate et charitate regnare; quibus alis de terrenis ad cœlestia didicit evolare. In consortium proinde suæ virtutis carne et spiritu pepererat filiam, nomine sibi æquivocam, sed meritis univocam; quam verbis et exemplis docuit, ac ad totius bonitatis unguem instituit. Quorum virtus adeo exerevit ut, relicta sæculi pompa, se mundo, mundum sibi crucifigerent, præscriptoque in loco feminæ in castris Dominicis milites fierent, locumque hunc tum consiliis tum rebus ditavere, atque tam regali munificentia quam privilegio corroboravere. Habebat tunc in sceptris Francia primum principem sui Carolum Augustum, cognomine Calvum, apud quem sæpe memoratam Ermentrudem plurimum posse hinc nobilitas, hinc probitas ipsius habuit efficere. Unde etiam petitione ipsius regia se majestas huic loco inclinavit, quem et munificentia ditavit. Nec pigebit ex archivis ejusdem monasterii præscripti regis privilegium hic supponere, ac legentibus super his quæ dicimus, fidem facere.

CAPUT VI.

Ad tutandum idem cœnobium sumptum ex archivis Caroli Calvi privilegium.

In nomine sanctæ et Individuæ Trinitatis. Carolus misericordia Dei imperator Augustus. Si servorum Dei utilitatibus subveniendo conferimus, profuturum nobis hoc ad æternam beatitudinem fore nullo modo ambigimus. Quapropter noverit omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium nostrorumque tam præsentium quam et futurorum industria, quoniam fratrum et sororum necessitatibus in cœnobio Hasnoniæ nuncupato, videlicet sito in comitatu Attrebatensi, in pago Ostrebanto, super fluvium Scarbum, sub tutela sancti

Petri apostolorum principis militantium, subvenire cupientes eorum indigentis, per Ermentrudem filiam nostram abbatissam patefactis, decernimus per ejusdem Ermentrudis deprecationem nostræ altitudinis præcepta eis confirmari, quatenus per nostram munificentiam ad augmentum et utilitatem eorum ea perpetually possideant, quæ inferius descripta habentur. Concedimus igitur memorato cœnobio infra ipsum monasterium, mansos duos, et cambas duas, silvamque unam, et insuper de silva abbatis, unde possint sexaginta porci saginari, nec non in prædicto pago villam Azinium cum omni integritate exceptis tribus mansis; denique in ipso pago villam Azinium quod est super fluvium Scandum, cum omni integritate, exceptis mansis quinque cum molendinis duobus, cum camba una et pratis duobus. Pari etiam tenore largimur in præfato pago Ostrebanto villam Ubanercinium cum omni integritate, nec non et in ipso pago in Scandino dedimus eis mansos octo. De ipsis quoque tenet per nostram jussionem Guntramnus quatuor, deprecante præfata abbatissa, quandiu vixerit. Postea vero recipiantur ad opus fratrum. De cætero in comitatu Tardanensi villam Aniciacum sitam super fluvium Ubellula, cum mansis xi, nec non et de omnibus villis totius abbatissæ omnem decimam pleniter statuimus largiendam. Et si non suffecerit ad usus fratrum seu sororum, et ex dominicato cuncta necessaria suppleantur. Et ut hoc per omnia tempora inviolabiliter maneat, manu propria subterfirmavimus, et annuli nostri impressione insigniri jussimus. *Signum Caroli gloriosissimi imperatoris Augusti.* Odacrus notarius ad vicem Goselini recognovit et subseripsit. Datum v Idus Julii, indictione x, anno xxxviii regni domini Caroli regis in Francia et imperii ejus ii. Actum Carisiaco palatio imperiali in Dei nomine feliciter amen. »

CAPUT VII.

Quod idem locus divina diu religione floruerit, sed paulatim ad tempora usque Balduini sexti marchisi tepuerit.

His regalibus tam privilegiis quam munificentis præscriptis locus roboratus, quodque his incomparabiliter pretiosus est, accipiens a Deo pignus Spiritum sanctum, pæ conversationis jucunditate diu mansit honestatus. Sed abundante iniquitate, dum refriguit charitas multorum, religio sancta facta est virtus paucorum. Nam quoniam tempora, ut ascriptum est, imminere periculosa, erantque, imo sunt homines seipsos amantes, quanto quique religionem professi ad exteriora vagantur, tanto in inferioribus infirmantur. Unde et hac occasione locus Hasnoniensis a magna a qua floruit religione paulatim decessit, dum modica spernendo, honesti modum rigoris negligenter excessit. Jam canonici ejusdem loci canonicis sanctionibus ascripti, ne dicam intenti, quibus dedit Dominus regionem gentium et labores populorum, ut custodirent justificationes ejus et legem ejus requirerent, stipendiiis

A sacrosancti loci gratis sine fructu laboris alebantur, dum alius in villam, alius in negotiationem, hic curiositati, ille voluptati foras rapiiebantur. Cujus vitii morbus in dies excrecens, domum Dei eo loci ab omni religione vacantem ad interitum usque animarum corruptit, simul et ad tempora usque Balduini sexti gloriosi marchisi corruptioni finem non dedit.

CAPUT VIII.

De sexti Balduini marchisi temporibus, ejusque dignæ memoriæ moribus.

Quia Balduinum nobis occasio rationis obtulit, Balduinum, inquam, quem a Balduino Ferro sextum, sexta hæc nostra ætas meruit, non abs re est quedam virtutum ejus ornamenta exemplo bonis principibus sufficientia in medium proferre, ex multis pauca, sed ex magnis magna, ut moris est astrologis sphæram cœli in areto depingere. Primis hic tirocinii annis in aula imperiali sub Henrico imperatore educatur, cœvis quos aula tunc habebat prærogatus amicis, amore æquatur, deinde fortioribus annis, ætate eum tempore adolescente, Nerviorum comitatum, licet imperiali majestate non inoffensa subintrans, belli in hostes, pacis in cives potentissimus claruit. Habebant hunc pauperes, orphanæ, viduæ patrem, monachi exemplar religionis, afflicti scutum tuitionis, adeo ut mirareris eundem in laico habitu pollere principem regni et latuisse pauperem Christi. In sacrosanctis missarum solemnibus, ad Deum quasi obtutibus suis visibitem, totam se animo et corpore fixum dedit; in oratione Deo colloquium, hominibus præbens silentium. Habebat proinde secum, inter agenda eadem missarum solemnibus, pauperes pro se ad Deum intercessores, quibus, post oblationem sacerdoti exhibitam, eleemosynas dispartiens, pro Christo in pauperibus offerebat. Habes me hujus rei testem, o lector, quicumque es, si tamen minus de idoneo teste non dubitas, qui dum lateri suo, ut sæpe dignatus est, familiarem familiariter me applicuisset, audivi eum pauperes secreto, ut missarum sacrosanctis mysteriis secum sibi interessent, invitasse; quibusdam vero finitis missarum laudibus, dum stipem peterent, quia neglexerant interesse, tacite improperasse; nec eo solo dum omni etiam res poscebat tempore, eleemosynis nunc clandestinis, nunc publicis per se et per alios insudabat. Fame vero ingravescente, et largiori indignitibus manu distribuit, et regni sui cœnobii pensam id ascripsit, ut ex propriis stipendiis consultius pauperum prospicerent refrigeriis.

Ante diem clausæ componet vesper olympto, quam virtutes ejus aut stylus aut sermo æquabit. Il tamen aggredimur dicere, Hasnoniense cœnobium qualiter per eum ex veteri novum, ex neglecto in melius elaboratum, cœperit surgere.

CAPUT IX.

Quod super hujus loci restauratione divina admonitus sit. revelatione.

Cum a gratissima pueritiæ suæ in dele adolescentiæ ingrederetur annos, languore gravi non solum ad lectum, sed ad desperationem usque corruit; et sicut facile patri spem et gaudium sui, quoad vixit et valuit, sic timorem non sine dolore eidem ægrotus sciscitavit, adeo ut hinc filii languore, hinc patris mœrore omnem curiam doleres condolere; sed tanto huic per e lo in linatis cœlis inclinavit se divina miseriatio, sanctorumque Marcellini et Petri cum Sancto sanctorum visitatio, quæ et languoris in filio, et mœroris in patre abstersit incommodum. Nam ægrotus semivigilanti præfati martyres visi sunt astitisse, et in hæc consolationis verba prorupisse: Hac ægritudine te posse liberari noveris, si te futurum Hasnoniensis loci restauratorem videris. Mansit tunc temporis eo loco Winthericus quidam, non minus vitiiis quod divit is abundans, in utroque perversus, dum in uno eorum posset esse utcumque bonus; in uno eorum enim quemque possessorem semper malum, in altero sæpe contigit esse bonum. Nam omnis circumquaque regio tali viro quasi peste laborabat, et pro afflictione sua totius terræ illius vox ad Deum clamabat; et ecce in eadem hac revelatione martyrum suorum, recordatus est Dominus scabelli pedum suorum: nam præfato Balduino ægrotanti ac semivigilanti sancti quos præscripsimus martyres adjecerunt inculcare, ut Winthericum nomine et actu c ntrarium regno compelleret inde migrare. Hanc revelationem Bruchii factam, quia fidelium relato didicimus, fidelè fideliter credidimus, credentesque scriptis tradidimus.

CAPUT X.

Quod eundem locum patris munificentia impetraverit, sed admonitionis divinæ immemor fuerit.

Erat eo revelationis tempore gloriosus marchio Baldinus asidens filio, qui jam conclamatus jacebat, cui ad observandum extremum spiritum velut jam jamque exiturum, cereum ardentem prætendebat: sed filius diu oculos in exstasim simul et languorem clausos aperuit: linguam in verba balbutientia potius vix movit quam composuit, patrique blandis se sermonibus super salute sui sciscitanti, quid viderit retulit. Adjecit insuper se salutis suæ posse fieri compotem, si se voti sui divina inspirati revelatione pater faceret compotem. Cumque salu is filii pater tantopere cupidus, quid voto sibi sederet requisisset sollicitus; ut Hasnoniensem locum sibi dono conferret rogavit et impetravit. Nam circumstantibus quibusdam curialibus, quos marchio ad spectaculum sui mœroris admisit, cereum ardentem filio in manus dedit, quo ei Hasnonium velut astipulatione subnixa donativum fecit. Erat cernere uno eodemque momento filium a patre donativum, et a sanctis morbi remedium suscepisse relivivum. Exinde in dies paulatim meliusculus convaluit, plenumque gaudium multis ipse fuit, dum

A plenam æque salutem jam sanus obtinuit. Sed, ut sæpe solet lubricis cum salute carnis subrepere infirmitas mentis, adolescens marchio in die bonorum, factus immemor malorum, dum portum corporeæ subit salutis, post naufragium languoris divinæ quam viderat obliviscitur visionis.

CAPUT XI.

Quod ictu belli sauciatus, et de vita periclitatus, divina rursus visione super hoc loco sit commotus factus.

Succedenti tempore ad robur virile proventus, cum Nerviorum comitatum, ut præscripsimus, esset adeptus, flammantis discordiæ flagellum inimile inter Orientales et Flandrenses movit bellum. Unde Balduinus gloriosus marchio, accitis quas poterat copiis, Antuerpienses fines regni sui termino contiguos, eoque magis infestos, aggredi parat; et divisis exercitibus, hinc navali, hinc equestri certaminæ, semet navibus, juniorem marchisum Balduinum præesse voluit equitibus: sed eodem juniore marchiso equitatum castra eo quo intenderat ducente, et cum paucis, ut tunc eventus habuit, longiuscule a posterioribus castrorum iter agente, in hostem in insidiis succenturiatum improvisus incidit, seque suosque constanti audacia cum consilio, ut potuit, armavit: cominus utriusque congregitur, bellum conseritur, gladiis jam, non missilibus pugneritur, cumque utrimque diu certatur, hostem fortiozem infestiozemque Hubertum quemdam marchio invadit, sauciat, sauciatus et ipse dejicit. Cujus dejectio et reliquos hostium fugæ dedit, et pugnam exemit. Manibus suorum junior marchio Gaudavum velitur, ac non modicis diebus non modici vulneris languore affigitur. Cumque jam pede de vita periclitaretur, divinæ super Hasnonio revelationis per Salakonem sui olim tutorem admonetur; patrem qui tunc mœstus aderat, super hoc sermone quo potuit, convenit, cum quo, ut Winthericum, cui Hasnonium tunc competeat, evocaret, consilium invenit. Evocatur super concumbia Hasnonii, blande convenitur, sed diu postulantibus aures tantum, non assensum, præbuit.

CAPUT XII.

De castro Hasnoniense a juniore Balduino igne cremato, sed denuo a Wintherico reedificato.

Igitur sæpe memoratus Balduinus cicatrice vulnus obducente convaluit, utque effectui divinam manciparet admonitionem, elaborare instituit. Sed quid ageret, qui nulla ratione in præfato Wintherico nec obstinatum mentem, nec surdas ad assentiendum, ne dicam ad audiendum, aures inclinare potuit? Virtus igitur, rationis via ex obliquo, ad id quod voluit pervenire disposuit. Juniorem itaque fratrem Wintherici blanditiis et præmiis ad tradendum sibi castellum Hasnoniense clam suavit, et licet difficulter tradendi pactum impetravit; quo pacto potius quam armis armatus, cum non multis suorum copiis castellum ex improvviso invasit, incendioque delens solo æquavit: sed re gesta, marchio consilium cœ-

didit, quoniam ad votum res non successit. Nam Winthericus, re comperta, traditionis etiam suspitione non incerta, astu quo calluit, nisu quo valuit, castelli sui damna, velut illa recidiva Pergama reparare instituit, affectus sui effectum invenit reparando, et marchisi consilium ad præsens irritum fecit.

CAPUT XIII.

Quod Winthericus, a proprio milite interentus, humanis sit rebus exemptus.

Cum ergo nobilissimum comitem non solum nulla voti sui facies cepisset, sed etiam quod gerebatur desperare coegisset; in se rediens, quod humano non potuit, divino impetrandum auxilio credidit: unde et per se et per alios ad aures Dei Sabaoth perpetuas preces perpetuabat, ut sicut divina revelatione per martyres suos boni operis concepit affectum, ita inveniret effectum. Sed sicut promissio veritatis quæ dicit: *Petite et accipietis, pu'state et aperietur vobis*, cassari non potuit: sic petitio in nomine Jesu peccentium efficaciam non habere non potuit. Et ecce mucro furoris Domini in verticem Wintherici evag'natur, itumque ad animam usque minitatur. Nam dum iter cum suis quadam die ageret, uni suorum adulterii crimen in dominam suam intentione intentat: a quo dum excusabilem facti repulsionem accepisset, nec sic vel sacramentis terribilibus satisfactus fuisset, eo res processit, ut duellum ab eo ante d' ludia sine dilatione posceret. Quod cum ille ab alio potius quam a domino timore magis Domini quam intentati criminis poposcisset, file vero non solum non acquievisset, sed et militem armis impetisset, miles defensionis obtentu dominum confodiens prosternit, sicque solo simul et morti dedit: et quem cœcū um Dei judicium diu patiendo ad vindictam distulit, ei per arma militis vitam simul cum castello abstulit.

CAPUT XIV.

Quod Balduinus sextus marchisus castrum Hasnoniense invasit, incendio delevit, castrenses ejecit.

Facti fama volat, et in auribus junioris marchisi innotuerat: rem lætus accipit, desiderii sui se fore compotem Deo ascribens, gratias agit, a quo impetrare meruit quod ab homine non potuit: sed veritus ne desiderii sui lucrum perderet, si irrumpere mox castellum Hasnoniense differet, accitis quos citius poterat armatorum suorum copiis, moras ipsorum præveniēns, castrum invasit. Nec ad repugnandum facilis via consilii castrensibus fuerat, utpote principe destitutis, nec adeo vel loci vel armorum tuitione munitis, insuper ne sibi consulerent temporis necessitate preventis: unde quam difficile eis ad resistendum, tam facile marchiso fuerat ad insistendum. Irrumpens ergo castrum loca, gladiis sibi suisque viam fecit, ejectisque sine sanguine castellanis, castellum omne igni dedit, cuius nihil reliquum fecit, insuper valli aggerem humili terræ instar æquoris cœquavit. Sicque securus de

reliquo, speluncam illam latronum mutata vice disposuit facere Dei domum.

CAPUT XV.

De ejusdem loci canonicis a præfato marchiso callida benignitate conventis, eorumque stipendiis redemptis.

Erant eo in loco ea tempestate, ut præfati sumus, canonici solo nomine in castris divinis militantes, exterioribus plus justo, interioribus minus justo insudantes: et quia viro clarissimo sedit animo canonicas consuetudines monasticis eo loci mutare; ut id, salva utriusque ordinis pace, fieret, in omne consilium diutina deliberatione descendit. Convocatis ergo nunc singulis, nunc omnibus, plerumque eos ad conversionem morum, interdum ad monachale propositum, postremo ut stipendia sua vel concambiis vel præmiis acceptis sibi traderent hortatur. Sic serenissimi viri instans opportune importune labor improbus omnia vincit quæcumque sibi Spiritus sanctus voto inspiravit, et quamquam morosiori quam vellet labore, ea quæ sibi voto sederant efficeret, id tamen sat cito futurum, imo multis profuturum credidit, si sat bene. Quid multis morer? valuit impetrare quod voluit. Adeptis enim a canonicis, salva pace eorum, stipendiis, tam locum quam loci propria sibi fecit propria, ut ea Deo servorumque Dei usibus ascriberet omnia.

CAPUT XVI.

Quod, canonicis inde migrantibus, locus idem monasticis ascriptus sit conventibus.

Cumque, ut diximus, locum illum Balduinus Integerrime cum appenditiis suis possideret, utpote solus suorum suus, monasticis eum decorabilem reddere sanctionibus erat assiduus. Et primo paucis undecunque accitis monachis, stipendiis etiam ad victum vestitumque sufficientibus collatis loco illi, velut rudī infantia primas ad ambulandam viam mandatorum Dei informari fecit plantas: ut processu temporis monastica ibidem vita quasi fortioribus vigeret annis. Quod ut hostis humani generis vidit, mox invidit, et quia vires suas intellexit enervari, parat per hostes visibiles invisibilis ipse invidiari. Nam quosdam Wintherici præfati consanguineos, membra videlicet sua, in servos Dei concitat, qui vix manibus, nedum verbis, injuriam illorum temperarent, ut eos quoque modo exinde migrare compellerent: sed incassum in eos furebant, qui Deum protectorem habebant, citiusque telis araneæ rumpebantur qui fortioribus per Deum adamante insidias moliebantur.

CAPUT XVII.

De loci Hasnoniensis in majori elegantia constructione novaque solemniter facta dedicatione.

Quia cœnobium illud cum officinis suis sufficere vix poterat cœnobitis, amplificare illud placuit marchiso, cæmentariis undecunque accitis, animi affectum effectui manciparat, et surgentibus in brevi ædificiis, extremam operi manum consummarat. Contigit tunc tum patrem ejus humanis rebus exem-

nam sibi successionis jure reliquisset regnum; et non multo post tempore, postquam omni favore curia plene ad regni convaluit fastigia, placuit sibi Hasnoniense cœnobium operosa manu elaboratum, quibusdam convocatis pœsulibus, iri chrismatam. Quo negotio maturando tertium Junii diem indixit, secundam a festo martyrum Marcellini et Petri, ut eandem die pœfatorum martyrum solemnitati continuato, gaudium terræ illius populi festo cresceret duplicato: et hoc consulto providit, ut in eorundem martyrum festo id quod ab eisdem revelatione olim acceperat consummaretur: pœsertim cum idem locus patrociniis eorum pœsentiibus tueatur; quibus etiam thecam miro auri gemmarumque opere fecit aptari: in qua reliquias eorundem super ventura solemnitate disposuit locari: quod et factum est. Cui translatione simul et dedicationi pœsules Lietbertum Cameracensem, ad cujus diœcesim locus idem respiciebat, Rathodum Novomiagensem, Raynerum Aurelianensem invitatos interesse faciebat; adjunctisque eis quamplurimis abbatibus, cum quam plurimis sanctorum patrociniis, sæpe memorati eandem cœnobii non modicis transegit solemnibus. Acta est hæc dedicatio in honore apostolorum Petri et Pauli tertio nonas Junii, anno ab Incarnatione Domini 1070, Alexandro papa sanctæ Romanæ Ecclesiæ pœsidente, regnantibus Henrico Lotharingiæ, Philippo Franciæ regibus.

Dedicatio hujus loci post restaurationem quæ facta est a tribus episcopis videlicet S. Lietberto Cameracensi, Rathodone Novomiagensi, et Rainero Aurelianensi, anno Dominicæ Incarnationis 1070, indictione viii, epacta vi, concurrente iv, cyclo iv, temporibus Alexandri papæ qui primitus fuit episcopus in Luca, Philippi regis Francorum, filii Henrici, et Balduini comitis Flandrensis.

Sanctorum corpora quæ intererant dedicationi (1).

- S. Marcelli papæ.
- S. Piatii martyris.
- S. Salvii martyris de Valencensis.
- S. Innocentii de Condato.
- S. Amati de Duaco.
- S. Donatiani de Brug's.
- S. Vedasti de Atrebatu.
- S. Amandi de Helnone.
- S. Audomari de S. Audomaro.
- S. Gisleini de Cellensi.
- S. Vincentii comitis Hannoniæ.
- S. Bertini de S. Bertino circa Audomarim.
- S. Vinoci de Flandria.

(1) Hujus dedicationis reminit auctor libri De translatione S. Donatiani Remensis archiepiscopi in urbem Brugensem apud Surium 14 Octobris his verbis: *Cum inclutus Flandriæ marchio Balduinus exultor justitiæ, pacis amans, inter cœtera bonorum operum studia monasterium in castro Hasnoniensi fundatum exstruxisset, ejus dedicandi causa mirificos ex immensis opibus suis adhibuit apparatus, tantoque solemnitati omnes Flandriæ optimates cum suis jussit interesse, cunctorum quoque sanctorum suæ ditioris*

- S. Wandregisili de Blandino.
- S. Bavonis de Gandavo.
- S. Everardi de Osonio.
- S. Euberti de Insula.
- S. Landelini de Crispino.
- S. Hugonis de Haspra.
- S. Aycardi de Haspra.
- S. Eusebiæ de Marchenis.
- S. Rictrudis matris de Marcheni.
- S. Aldegundis de Malbodio.
- S. Raginledis de Dononio.
- S. Reginæ de Dononio.
- S. Waldetradis de Montibus.

(2) *Quindecim abbates etiam adfuerunt, quorum nomina ex Sigeberti chronica deprompta habentur.*

- Rollandus hujus loci primus abbas a restauratione.
- Lambertus,
- Adelardus,
- Guedericus,
- Ursio,
- Galterus,
- Guldericus,
- Remigius,
- Reynerus,
- Reinaldus,
- Fulcardus
- Sygerus,
- Heribertus,
- Armengerus,
- Walterus.

Abbatissæ duæ.

- Fredesendis,
- Gerberga.

CAPUT XVIII.

De bonæ memoriæ Rotlando abbate, ipsiusque gratissima morum probitate.

Quia monachorum est humiliter uni subesse, quem, ut pœsit, decet prodesse, ut prosit æque docet pœesse. Sæpe memoratus comes æquum duxit plurimis eo in loco unum pœficere, uni plurimos subjicere, ut unus plurimis cum charitate imperium, plures ut cum humilitate exhiberent obedientiam. Erat tunc in cœnobio Sancti Amandi Rothlandus quidam tam nomine quam officio monachi rutilans, vita spectabilis, pie vivere volentibus imitabilis. Hunc ut lucernam in abscondito diu positam, quia oportuit super candelabrum poni, ut ingredientibus domum Domini fieret exemplar boni accitum hunc marchisus electione eis in Hasnoniensi cœnobio dedit pœesse, quem didicerat jam humiliter

corpora cum episcopis, pœpositis, abbatibus et subditis suis voluit adesse. Tum narrat miraculum quod tunc meritis S. Donatiani contigit. Simili fere modo in solemnibus ecclesiæ collegiis, S. Petri de Insula dedicatione allata fuere totius regionis sanctorum corpora jussu Balduini Insulani comitis, qui templum illud fundaverat, uti videre est apud Iperium.

(2) Hæc eum capite sequenti postmodum addidit, operi suo Tomellus, defuncto jam Rotlando abbate piissimo.

ter subesse. Quo honore promotus, et honore occupatus, oneri potius quam honori intendit: honoris enim est præesse, oneris animas regere. In quo idonee occupatus, magis studuit prodesse quam præesse: adeo ut in cunctis occupationibus monasterii nullum nisi vitæ merito virgaque pastoralis præcelleret. Sic se humilitate inter humiles æqualem, imo inferiorem, inter pravos culpis eorum exigentibus disciplina exhibuit superiorem, illud animo revolvens et opere complectens: *Non dominantes in clero, sed forma facti gregis.* Itemque, *Principem te constituerunt, noli extolli, sed esto quasi unus ex illis.* In synaxi fratrum primum se in primordio, ultimum in fine divinarum laudum præsentavit. Lectisternia ejus sæpius vel petra vel sola nuda tellus, vel, cum remissius indulgere voluit corpori, vilia quæque mattæ aut sagi stramenta. Veste vilis, cibo sibi parcus, aliis sumptuosus et largus, omnia in omnibus discretione temperans, disciplina coercens. Mensam et lectum communem cum fratribus habuit, nisi forte in oratorio peculiarium obtentu precum specialius interdum pernoctasset: quod utinam vel ad confusionem vel ad damnationem quorundam

abbatum non diceretur, qui sibi secretius a communi conventu fratrum multa strui conclavia, sculptant ostia, pingunt armaria, mensa sumptuosiori epulantur, cum divite illo sine Lazaro quotidie splendide, postremo ut Flacci illius verbis loquar, sibi dirunt, ædificant, mutant quadrata rotundis. Et utinam in solos abbates, et non etiam in monachos, qui suos per abrupta prælatos sequuntur, hæc faba cederentur quos Psalmista non optantis, sed prophetantis animo intuens ait: *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva.* Oculi quippe sunt, qui in honoris summi facie positi itineris officium susceperunt: quibus hi nimirum subsequenter inhærent dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum incurvantur, quia cum lumen virtutis perdunt qui pereunt, profecto cuncti ad portandum peccatorum onera curvantur qui sequuntur. Sed hæc suo in loco latius sapientioribus discutienda relinquimus, dum modo prosequi festinamus, dicere intendimus. Quanquam adhuc plura supersint quæ et laudi honoræ memoriæ abbatis Rothlandi et reprehensionis nostræ pateant.

CIRCA EUMDEM ANNUM.

RENALLUS

MAGISTER SEDIS BARCINONENSIS

NOTITIA.

(Augustinus THEINEBUS, *Disquisitiones criticæ*, pag. 357.)

In fine codicis bibliothecæ Barberinæ Romæ, num. 2864, versus quosdam ascriptos detegimus qui ex Renalli opere *De corpore Christi* desumpti sunt. De hoc Renallo, qui, uti ex nostra inscriptione patet, Barcinonæ magister fuit, nihil certi afferre possumus. Nicolaus Antonius, doctus Hispanus, præter illius nomen aliud nihil habet quam quod S. Eulaliæ, quæ sub Diocletiano martyrium passa est, vitam scripserit (1). Sed de hac etiam vita Tomayo (2) et hagiographi Bollandiani altum silent (3).

Renalli, seu, uti Antonius illum vocat, Raynaldi, opus tempore Berengarii Turonensis, et quidem contra ejusdem errores de sancta eucharistia, conscriptum esse videtur. Versus ex eo excerptos hic subiungendos esse duximus.

(1) Bibliotheca Hispana vetus. Matriti, 1788, t. II, p. 376. in fol.

(2) Ad 12 Februarii t. I, p. 100. Martyrologii

Hispani. Lugduni, 1651, in fol.

(3) Acta SS. ad d. cit, t. II, p. 576,

VERSUS

Excerpti de libro Renalli magistri Barchinonensis Gerundensis de corpore Christi.

Quatuor in sacro signantur de corpore Christi

Quod monstrat fidei plena Deo ratio,

Oblatum quod sit, a quo, pro quo datur, aut cui

Se sibi dat Christus; se dat in hoc, quod homo,

Sed sibi, quod Deus est; quoniam summæ deitatis

Offert se Christus, pro fidei sobole,

Scilicet Ecclesia, quam participem Deitatis

Assumens in se glorificando facit.

C Quomodo panis et solummodo sacramentum et non adhuc caro Domini.

Hic noster panis prius est communis et ille,

Oblatus, sumptus fiat ut ipse caro.

Est sacramentum, sacræ signum pietatis.

Et panis nondum vera caro Domini.

Sed non communis panum semotus ab usu,

Sed signum sacrari rem quia significat.